

ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

УДК 330.111.66.009.12

І.В. ТАРАНЕНКО, кандидат економічних наук, доцент,
зав. кафедри Дніпропетровського університету економіки та права

ІЄРАРХІЧНО-МЕРЕЖЕВІ ВЗАЄМОДІЇ ЯК ДЖЕРЕЛО КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ

Досліджено ієрархічно-мережевий характер соціально-економічних систем мезо- та макрорівнів, розраховано рейтингові показники соціально-економічного потенціалу регіонів України, виокремлено групи регіонів за рівнем соціально-економічного потенціалу та ступенем сприяння забезпеченню національної конкурентоспроможності, обґрунтовано твердження про ієрархічно-мережеві взаємодії як джерело конкурентних переваг соціально-економічної системи.

Исследован иерархически-сетевой характер социально-экономических систем мезо- и макроуровней, рассчитаны рейтинговые показатели социально-экономического потенциала регионов Украины, выделены группы регионов по уровню социально-экономического потенциала и по степени содействия обеспечению национальной конкурентоспособности, обосновано утверждение об иерархически-сетевых взаимодействиях как источнике конкурентных преимуществ социально-экономической системы.

The hierarchic-network joint character of social and economic systems is researched, the ranking indicators of social and economic potential for Ukraine are calculated, the groups of regions according the level of social and economic potential and the level of contribution to assurance the national competitiveness are formed, the defining of hierarchic-network interactions as a source of competitive advantage is grounded.

конкурентоспроможність, конкурентні переваги, ієрархічно-мережеві взаємодії, національна соціально-економічна система, регіональна соціально-економічна система, соціально-економічний потенціал, рейтинг

Сучасні виклики глобалізації, поряд з нестабільністю та невизначеністю конкурентного середовища, примушують країни, регіони, підприємства активно модифікувати відносини, що існують, запроваджувати ефективні форми взаємодії, шукати нові джерела конкурентних переваг.

Трансформація зовнішніх та внутрішніх зв'язків складних соціально-економічних систем макро-, мезо- та мікрорівнів, перетворення, що відбуваються на рівні окремих підсистем та елементів, потребують невідкладного опрацювання методології системного дослідження на засадах узагальнення попереднього наукового доробку визначених фахівців відповідних наукових напрямків та галузей знань.

Метою дослідження є обґрунтування значення ієрархічно-мережевих зв'язків

у формуванні конкурентних переваг соціально-економічної системи, розробка методики оцінювання внеску регіону в забезпечення конкурентоспроможності національної соціально-економічної системи як ієрархічно-мережевої структури через розрахунок рейтингових показників соціально-економічного потенціалу регіонів. Використано методи факторного аналізу, рейтингових оцінок та порівняльного аналізу.

Методологія дослідження властивостей будь-якої соціально-економічної системи залежить від принципу побудови її структури – ієрархічного, мережевого тощо.

Система ієрархічного типу характеризується наявністю послідовної низки структурних рівнів та відносинами співвідпорядкування. Бачення системи як ієрархії є прийнятним для багатьох

типів соціально-економічних систем та об'єктивно відображає зв'язки та співвідношення між елементами та структурними рівнями, що складаються у таких системах [1].

Інший тип побудови структури системи – мережевий, який не передбачає розбивку на рівні. Мережева організація має горизонтальну систему зв'язків на одному або близьких рівнях ієрархії.

Мережа як об'єкт аналізу була визначена в кінці 1970-х років, підґрунтя теоретичного базису для детального вивчення мережевого феномена було закладено в 1980–90-х роках [3]. За минулий період з'явилось багато досліджень феномена мережевих структур, у тому числі стосовно вивчення соціально-економічних систем [2, 5, 7, 8]. Дослідження в цьому напрямку розглядають економіку як мережеву структуру, функціонування якої залежить не тільки від стану агентів (учасників), але й від характеру зв'язків між ними [10, 11, 12, 14]. Розгляд мережевих аспектів функціонування соціально-економічних систем означає доповнення уваги до «вузлів» цих систем більш глибоким вивченням природи зв'язків між «вузлами», а також взаємодій, заради яких встановлюються такі зв'язки [5].

Огляд першоджерел демонструє різноманіття визначень поняття «мережа», зокрема з боку поглядів на ступінь самостійності її агентів.

Європейські дослідники схильні трактувати мережі як гнучкі поліцентричні утворення, участь в яких дозволяє досягти певних конкурентних переваг. Так, П. Беже й Ж. Гроневеген визначають мережу як групу незалежних учасників, кожний з яких частково, але цілеспрямовано залучений у діяльність усієї групи. При цьому всередині групи виникають специфічні відносини між її учасниками [10].

Більшість американських дослідників розглядають мережі у вигляді стійких структур, контрольованих з єдиного центру. Ф. Вебстер виділяє в мережі чільну організацію, що будує мережу й виконує в ній координуючу роль. «Головна характеристика мережі – єдність, від-

крита й гнучка коаліція, керована з єдиного центру, в якому зосереджені найбільш важливі функції, такі як розвиток і безпосереднє управління альянсами, координація, фінансова функція й технологічний розвиток» [14]. Деякі дослідники дотримуються помірних поглядів на співвідношення свободи і залежності всередині мереж. Так, за Ф. Котлером та Р. Ачролом, мережева організація – це коаліція взаємозалежних спеціалізованих одиниць зі своїми цілями, які діють без ієрархічного контролю, однак усі вони задіяні в системі із загальними цілями через численні горизонтальні зв'язки, взаємну залежність і обмін [11]. Об'єднуючим елементом у такій мережі є загальні цілі, які поділяють усі її учасники. Бути частиною мережі для учасників означає реалізацію довгострокової стратегії розвитку.

С. Джонс, В. Хестерли й С. Боргатті припускають, що мережа є стійкою структурою, що самовідтворюється, стабільною з позиції її учасників. Координація відносин усередині мережі обумовлена міркуваннями загальної вигоди, а учасники таких мереж тяжіють до загального центру впливу, що здійснює функцію управління [13].

О. Третьак та М. Рум'янцева визначають мережу в термінах неінституціональної економіки як мережу сукупних контрактів стосовно відносин, що укладаються заради реалізації загальної стратегії й досягнення стійких конкурентних переваг [2].

Відповідно існує низка різних підходів до визначення сутності мережевої економіки. Послідовники вузького підходу трактують мережеву економіку як сукупність «ділових мереж», що є форми міжфірмової кооперації [2, 3, 10, 11].

В. Радаєв розглядає соціальні мережі як сукупність стійких зв'язків між учасниками ринку, де кожний виробник перебуває в тісному взаємозв'язку зі своїми постачальниками й споживачами продукції, інвестиційними інститутами, інфраструктурними агентствами, контролюючими органами [4].

С. Парінов аналізує соціально-економічний світ як мережеву структуру

й зосереджує увагу на мережевій економіці як одному з аспектів інформаційної економіки [5]. В основу такого підходу покладено погляди М. Кастельса на інформаційне суспільство як мережеве суспільство [9].

Відомо, що у соціально-економічному просторі ідеальні моделі трапляються вкрай рідко, тому вести мову про мережі та ієрархії в абсолютному розумінні можемо лише умовно.

Сучасні автори вказують на високий ступінь взаємного проникнення й доповнення ієрархій та мереж [6, 7]. Ієрархічна структура використовує мережеві елементи як засіб стабілізації. Мережеві зв'язки надають системі стійкості, підвищують гнучкість та живучість, коли окремі підсистеми продовжують виконувати функції навіть при значному руйнуванні системи вищого рівня. У свою чергу, мережева структура може трансформуватися за певних обставин в ієрархічну [6].

Узагальнення наявного доробку щодо особливостей ієрархічного та мережевого типів побудови структури будь-якої системи, можливостей безпосереднього застосування методології ієрархічного та мережевого аналізу до соціально-економічних систем обумовлює розгляд соціально-економічної системи як ієрархічно-мережевої структури.

Предметом цього дослідження є національна соціально-економічна система, у складі якої виокремлюються відповідні ієрархічні структурні рівні:

- мікрорівень (підприємство),
- мезорівень (регіон, галузь, корпоративне утворення),
- макрорівень (національна економіка).

Національна соціально-економічна система як складна багаторівнева система макрорівня містить низку підсистем, які можуть бути виокремлені з таких позицій:

- територіально-організаційних (регіональні соціально-економічні системи);
- організаційно-виробничих (галузь, кластер, виробниче об'єднання, корпоративне утворення, підприємство);

– функціональних (інституційна система, фінансова система, банківська система, інвестиційна система, інноваційна система, система охорони здоров'я, освітня система та ін.).

У свою чергу, названі підсистеми містять окремі елементи (інституції, підприємства тощо), які можуть одночасно бути як підсистемами національної системи (підприємство), так і елементами декількох підсистем.

Обґрунтування мережевого характеру національної соціально-економічної системи впливає із узагальнення наведених вище визначень поняття «ділової мережі», сутності мережевої економіки, результатів дослідження соціально-економічних систем як мережевих структур.

Вагомою причиною виникнення мережевих форм відносин між агентами – підсистемами та елементами національної системи є прагнення отримати конкурентні переваги шляхом зменшення ефекту невизначеності та підвищення можливості контролю зовнішнього і внутрішнього середовища. Ефективна участь у мережі підвищує ефективність обміну не тільки товарами, але й знаннями, стимулює інновації. У мережі підтримується конкурентне середовище, одночасно здійснюється взаємна підтримка учасників. Мережі дозволяють сформувати структури представництва колективних інтересів [4] на регіональному, національному, світовому рівнях.

З іншого боку, поширення мережевих структур та включення їх до основи суспільства надає розвитку біфуркаційного характеру, створює ризики зростання хаотичності зв'язків та конфліктності, зокрема для національних держав зі слабкими інституційними структурами [7]. Ми поділяємо думку А.А. Гриценка про те, що виходом з цієї ситуації є поєднання ієрархії та мереж в нові утворення, які можна охарактеризувати як ієрархічні мережі та мережеву ієрархію [7].

Визначення сфер впровадження та меж застосування ієрархічних та мережевих механізмів взаємодії підсистем і елементів національної соціально-

економічної системи потребує окремого дослідження. Одночасно виникає необхідність формування відповідних методів дослідження, розробки адекватних інструментів і методик аналізу. Якщо ієрархічні відносини в системах різних рівнів більш-менш задовільно висвітлені в сучасній літературі, то дослідження мережних зв'язків, механізмів та результатів мережевої взаємодії потребує пильної уваги.

Ієрархічно-мережеві зв'язки та взаємодії в соціально-економічних системах як джерело конкурентних переваг має стати предметом розгляду сучасної теорії та практики конкурентоспроможності.

Зосередимо увагу на дослідженні впливу ієрархічно-мережевої взаємодії, що виникає між регіональними системами в межах національної соціально-економічної системи на їхню конкурентоспроможність. Для цього уточнимо понятійний апарат стосовно визначення конкурентоспроможності регіональної соціально-економічної системи.

Вихідним є загальне визначення конкурентоспроможності об'єкта як стан, обумовлений наявністю в об'єкта властивостей, що забезпечують можливість його сталого функціонування з достатньою для виконання свого функціонального та суспільного призначення ефективністю в середовищі подібних за типовими та характерними ознаками об'єктів [1].

Конкретизуємо це загальне визначення стосовно соціально-економічної системи мезорівня (регіону) як підсистеми національної соціально-економічної системи.

Конкурентоспроможність регіональної соціально-економічної системи є таким її станом, за якого відбувається поєднання і взаємодія підсистем, елементів та ресурсів через формування ефективного територіально організованого господарського механізму, що забезпечує розширене відтворення системи та її складових, комплексний вплив на конкурентоспроможність національної соціально-економічної системи, при зростанні якості життя населення.

Таке визначення задовольняє умовам загального поняття конкурентоспроможності об'єкта: наголошується на формуванні на рівні регіону ефективного господарського механізму, що забезпечує виконання регіональною соціально-економічною системою її функціонального і суспільного призначення, а саме розширеного відтворення системи та її складових, зростання якості життя населення, одночасно з позитивним комплексним впливом на конкурентоспроможність національної економіки.

Для визначення характеру впливу окремих факторів серед низки численних методів дослідження конкурентоспроможності оберемо метод факторного аналізу.

Багатофакторна модель регіональної конкурентоспроможності повинна ґрунтуватися на певній функціональній залежності конкурентоспроможності регіону $CReg$ від низки факторів:

$$CReg = f(FPA, FPE, EComp, Invest, Innov, Int, LQ, Inst, NComp),$$

де FPA – наявність основних факторів виробництва в регіоні (праця, капітал, природні ресурси);

FPE – ефективність використання основних факторів виробництва;

$EComp$ – стан та якість конкурентного середовища;

$Invest$ – інвестиційна привабливість;

$Innov$ – інноваційна діяльність;

Int – ступінь інтеграції у світогосподарські зв'язки;

LQ – якість життя;

$Inst$ – адекватність інституцій завданням конкурентоспроможності;

$NComp$ – ступінь сприяння забезпеченню національної конкурентоспроможності з боку регіону.

Означені фактори визначають реальні та потенційні конкурентні переваги будь-якого регіону. Кожен з них знаходить відображення в певних кількісних та якісних показниках, відбір яких потребує окремого обґрунтування.

У контексті дослідження впливу ієрархічно-мережних зв'язків на взаємовідносини підсистем та елементів націо-

нальної соціально-економічної системи, зосередимося на змісті фактора *NComp* – ступені сприяння забезпеченню національної конкурентоспроможності з боку регіону. Саме цей фактор, на нашу думку, лежить в основі формування конкурентних переваг регіону як елемента ієрархічно-мережевої економіки.

Ми вважаємо, що рівень конкурентоспроможності регіону в ієрархічно-мережевому контексті визначається не тільки внутрішніми критеріями та більш сприятливими порівняльними характеристиками й можливостями стосовно інших регіонів, у тому числі на зовнішньому ринку, але й ступенем сприяння регіоном забезпеченню конкурентоспроможності національної економіки в цілому. Регіон є конкурентоспроможним, якщо виконується принцип ефективності за Парето: регіон покращує своє становище за умови, що це не погіршить становище інших регіонів або країни в цілому.

Аналіз та оцінку внеску кожного регіону в загальну конкурентоспроможність на національному рівні доцільно розпочати через дослідження та порівняльний аналіз показників соціально-економічного розвитку. У нашому дослідженні показники соціально-економічного розвитку регіону розглядаємо як необхідну (але не достатню) складову комплексу індикаторів конкурентоспроможності.

Згідно з наведеною вище багатфакторною моделлю, ті або інші показники соціально-економічного розвит-

ку входять до складу майже кожного фактора регіональної конкурентоспроможності та відповідно впливають на конкурентоспроможність як мезорівня (регіон), так і макрорівня (національна економіка).

Формування конкурентоспроможності регіону передбачає виявлення та реалізацію його конкурентного потенціалу. Конкурентний потенціал регіону забезпечується трьома основними компонентами:

- рівнем соціально-економічного розвитку регіону, що забезпечує наявний рівень конкурентоспроможності;
- конкурентними перевагами, що являють собою фактори диференціації порівняно з іншими суб'єктами конкурентних відносин та створюють підґрунтя для перспективного формування конкурентоспроможності;
- соціально-економічним потенціалом регіону, що є базою для перетворення потенційних конкурентних переваг на реальні та формування більш високого рівня конкурентоспроможності.

На нашу думку, абсолютні показники відображають, у першу чергу, наявний рівень соціально-економічного розвитку регіону, з позицій статички. У свою чергу, соціально-економічний потенціал відображає динаміку розвитку. Його аналіз та оцінку проведемо з використанням переважно відносних показників – темпів зміни основних показників соціально-економічного розвитку регіонів України за 2008 р. за даними Держкомстату України (табл. 1).

Таблиця 1

Склад показників соціально-економічного розвитку регіонів України, 2008 р. [15]

№ з/п	Показник	Зміст показника
Реальний сектор		
1	Темпи зміни обсягу валового регіонального продукту	Темп зростання (зменшення) валового регіонального продукту у порівнянних цінах, % до попереднього року
2	Індекси промислового виробництва	Індекси промислового виробництва до відповідного періоду попереднього року, %
3	Темпи зміни обсягу валової продукції сільського господарства	Темп зростання (зменшення) валової продукції сільського господарства до відповідного періоду попереднього року, %
4	Частка інноваційно активних промислових підприємств	Частка інноваційно активних промислових підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %

№ з/п	Показник	Зміст показника
Інвестиційна та зовнішньоекономічна діяльність		
5	Темпи зміни обсягу інвестицій в основний капітал	Темп зростання (зменшення) обсягу інвестицій в основний капітал до відповідного періоду попереднього року, % (січень – вересень)
6	Темпи зміни обсягу прямих іноземних інвестицій	Темп зростання (зменшення) обсягу прямих іноземних інвестицій до обсягів на початок року, %
7	Темпи зміни обсягу інвестицій у житлове будівництво	Темп зростання (зменшення) обсягу інвестицій у житлове будівництво до відповідного періоду попереднього року, % (січень – вересень)
8	Темпи зміни обсягу введення в експлуатацію житла	Темп зростання (зменшення) обсягу введення в експлуатацію житла до відповідного періоду попереднього року, %
9	Темпи зміни обсягу експорту товарів	Темп зростання (зменшення) обсягу експорту товарів до відповідного періоду попереднього року, %
10	Темпи зміни обсягу імпорту товарів	Темп зростання (зменшення) обсягу імпорту товарів до відповідного періоду попереднього року, %
11	Коефіцієнт покриття експортом імпорту	Коефіцієнт покриття експортом імпорту
Фінансові результати діяльності підприємств		
12	Темпи зміни прибутків прибуткових підприємств	Темп зміни прибутків прибуткових підприємств від звичайної діяльності до оподаткування до відповідного періоду попереднього року, %
13	Темпи зміни збитків збиткових підприємств	Темп зміни збитків збиткових підприємств від звичайної діяльності до оподаткування до відповідного періоду попереднього року, %
14	Питома вага збиткових підприємств	Питома вага збиткових підприємств, у загальній кількості підприємств, %
15	Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств	Рівень рентабельності операційної діяльності підприємств за період січень – вересень
Соціальний сектор		
16	Рівень безробіття населення	Рівень безробіття населення (за методологією МОП) у віці 15–70 років, % до економічно активного населення (січень – вересень)
17	Темпи зміни реальної заробітної плати	Темпи зростання (зменшення) реальної заробітної плати до відповідного періоду попереднього року, %
18	Частка працівників, яким нараховано заробітну плату нижче прожиткового мінімуму	Частка працівників, яким нараховано заробітну плату нижче прожиткового мінімуму для працездатної особи до кількості штатних працівників, %
Споживчий ринок		
19	Темпи зміни обороту роздрібної торгівлі	Темпи зростання (зменшення) обороту роздрібної торгівлі до відповідного періоду попереднього року, %
20	Індекс споживчих цін	Індекс споживчих цін, грудень до грудня попереднього року
21	Рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг	Рівень оплати населенням житлово-комунальних послуг, % до нарахованих сум

Ми вважаємо, що саме конкурентний потенціал регіону, зокрема соціально-економічний потенціал, як його складова, можуть слугувати інстру-

ментом вимірювання та оцінки сприяння регіоном забезпеченню національної конкурентоспроможності через систему рейтингових показників.

За обраними показниками розраховано рейтингові показники соціально-економічного потенціалу регіонів України за такою методикою.

Розрахунок відносних показників соціально-економічного потенціалу регіону проведено за формулами:

$$q_i = P_{regi} / P_{ukri}, \quad (1)$$

$$q_i = P_{ukri} / P_{regi}, \quad (2)$$

де P_{regi} – значення i -го показника соціально-економічного потенціалу для регіону, що оцінюється;

P_{ukri} – значення i -го показника соціально-економічного потенціалу для України;

q_i – відносний i -й показник соціально-економічного потенціалу регіону.

Якщо підвищення показника свідчить про підвищення рівня соціально-економічного потенціалу, застосовується

формула (1). Якщо підвищення показника відповідає зниженню рівня соціально-економічного потенціалу, розрахунок здійснюється за формулою (2).

Розрахунок рейтингових показників соціально-економічного потенціалу регіону, як добуток значень відносних показників соціально-економічного потенціалу здійснюється за формулою:

$$R_{reg} = \prod_{i=1}^n q_i, \quad (3)$$

де R_{reg} – рейтинговий показник соціально-економічного потенціалу регіону;

n – кількість показників соціально-економічного потенціалу, що використовуються у розрахунку рейтингового показника.

Рейтинг соціально-економічного потенціалу регіонів України за розрахованими показниками наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Рейтинг соціально-економічного потенціалу регіонів України, 2008 р.*

Місце в рейтингу	Регіон (область)	Значення рейтингового показника соціально-економічного потенціалу регіону
1	м. Київ	4,9203
2	Миколаївська	4,0484
3	Дніпропетровська	2,7013
4	Луганська	2,3871
5	Кіровоградська	2,3735
6	Донецька	2,1948
7	Херсонська	1,6569
8	Одеська	1,5411
9	Черкаська	1,4406
10	Полтавська	1,1751
11	Сумська	0,9101
12	Закарпатська	0,7985
13	Чернігівська	0,4638
14	Житомирська	0,4503
15	Запорізька	0,4431
16	Рівненська	0,4277
17	Вінницька	0,4181
18	Чернівецька	0,4076
19	Київська	0,4066
20	Хмельницька	0,2866
21	Харківська	0,2233
22	Тернопільська	0,2131
23	Івано-Франківська	0,1981
24	Львівська	0,1187
25	АР Крим	0,1164
26	Волинська	0,0355

Розраховано за даними Держкомстату України [15].

Співвідношення регіонів за значеннями рейтингових показників соціально-економічного потенціалу наочно відображено на рис. 1.

Перші шість місць у рейтингу займають: м. Київ, Миколаївська, Дніпропетровська, Луганська, Кіровоградська, Донецька області.

Рейтинговий показник м. Києва складає 4,9203, значення 16 відносних показників соціально-економічного потенціалу з 21 є вищим за 1, тобто кращим відносно рівня показника для України, який ми використовували в розрахунку як базовий. Київ демонструє сприятливі результати за темпами зростання прямих

іноземних інвестицій, відносний показник склав 1,14, часткою інноваційно-активних підприємств (2,23), зростанням обсягів експорту (1,19), рівнем рентабельності підприємств (1,24), рівнем безробіття населення (2,4).

Друге місце за рейтингом соціально-економічного потенціалу посідає Миколаївська область, яка займає сприятливі позиції за 13 показниками, зокрема за темпами зростання обсягів валової продукції сільського господарства, відносний показник складає 1,47, за темпами зростання обсягу інвестицій у житлове будівництво (1,33), коефіцієнтом покриття експортом імпорту (2,31). Ми-

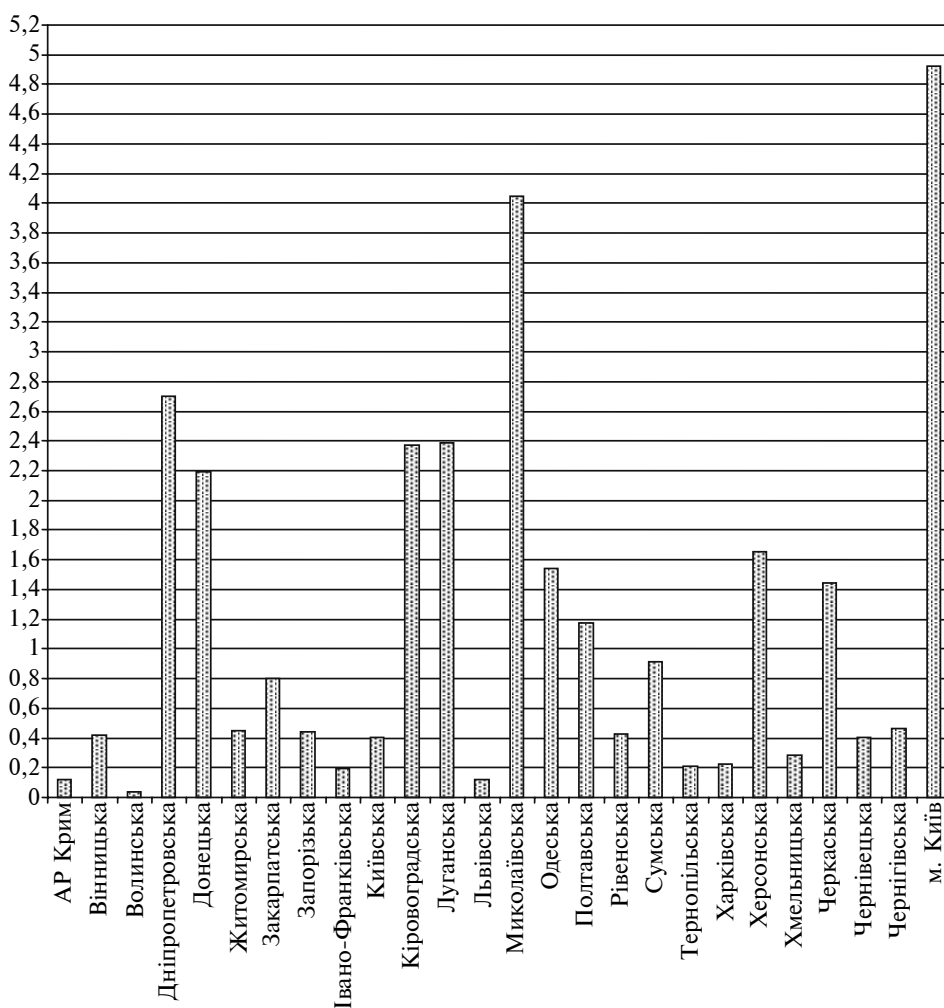

Рис. 1. Співвідношення регіонів України за рейтинговим показником соціально-економічного потенціалу

колаївська область має низьку питому вагу збиткових підприємств, сприятливі показники зовнішньоекономічної діяльності, що позитивно вплинуло на місце в рейтингу.

На третьому місці – Дніпропетровська область, яка лідирує за 12 показниками. Найбільш сприятливі позиції регіону за темпами зростання обсягів валової продукції сільського господарства (130,4%), відносний показник – 1,11; за коефіцієнтом покриття експортом імпорту (1,52), відносний показник – 1,95; за темпами зростання прибутків підприємств (149,1%), відносний показник – 1,71, а також за рівнем рентабельності підприємств, рівнем безробіття населення, темпами зростання реальної заробітної плати, індексом споживчих цін.

Четверте місце Луганської області забезпечене високими показниками зростання обсягу експорту товарів, коефіцієнтом покриття експортом імпорту, темпами зростання прибутків підприємств та обороту роздрібною торгівлі, низькими темпами зростання збитків підприємств.

П'яте місце посідає Кіровоградська область, яка за результатами аналізу демонструє значний соціально-економічний потенціал, виражений у перевищенні загальнонаціонального рівня за 14 показниками. Найкращі результати демонструє зростання продукції сільського господарства, частка інноваційно активних підприємств, зростання інвестицій в основний капітал, обсягів інвестицій у житлове будівництво, коефіцієнта покриття експортом імпорту.

Досить високий рейтинг соціально-економічного потенціалу Донецької області забезпечений завдяки високим темпам зростання обсягів інвестицій у житлове будівництво та введення в експлуатацію житла, коефіцієнту покриття експортом імпорту, високим темпам зростання реальної заробітної плати, обсягів роздрібною торгівлі, а також низьким темпам зростання збитків підприємств, низькому рівню безробіття.

Ми вважаємо, що внесок регіону в конкурентний потенціал та, відповідно, ступінь сприяння забезпеченню

конкурентоспроможності національної соціально-економічної системи знаходяться в певній залежності від рівня соціально-економічного потенціалу регіону і можуть бути кількісно оцінені, зокрема через значення рейтингового показника соціально-економічного потенціалу регіону.

За рівнем соціально-економічного потенціалу регіони України поділяємо на три групи.

1. Регіони з високим рівнем соціально-економічного потенціалу, для яких значення рейтингу становить 2,0000 та більше. За результатами розрахунків це шість регіонів-лідерів: м. Київ, Миколаївська, Дніпропетровська, Луганська, Кіровоградська, Донецька області.

Внесок цих регіонів у національний конкурентний потенціал високий і визначається значеннями відповідних рейтингових показників.

2. Регіони із середнім рівнем соціально-економічного потенціалу, що характеризує середній внесок у національний конкурентний потенціал. Для них значення рейтингового показника знаходиться в діапазоні від 0,2000 до 1,9999. До цієї групи ввійшли 16 областей, які, у свою чергу, поділяємо на дві підгрупи:

– регіони з рівнем соціально-економічного потенціалу дещо нижче середнього та значенням рейтингу від 0,2000 до 0,4999, що становить 10 регіонів;

– регіони з рівнем соціально-економічного потенціалу дещо вище середнього та значенням рейтингу від 0,5000 до 1,9999, що становить 6 регіонів.

3. Регіони з низьким рівнем соціально-економічного потенціалу та значенням рейтингу від 0,0001 до 0,1999, чисельністю 4. Внесок таких регіонів у національний конкурентний потенціал визначаємо як низький.

За результатами розрахунку рейтингових показників соціально-економічного потенціалу регіону отримано можливість визначення внеску окремих регіонів у національний конкурентний потенціал і, відповідно, визначення ступеня сприяння забезпеченню конкурен-

тоспроможності національної соціально-економічної системи з боку регіонів. За такою ознакою регіони України поділено на три групи – регіони, що значною мірою сприяють забезпеченню національної конкурентоспроможності, регіони із середнім ступенем сприяння національній конкурентоспроможності і регіони з низьким ступенем сприяння національній конкурентоспроможності.

Регіони кожної групи отримують різний ефект від ієрархічно-мережових взаємодій, що складаються, з одного боку, між окремими регіональними системами, з іншого боку – між регіональною і національною соціально-економічними системами. Результат таких взаємодій може бути визначений через внесок регіону в конкурентний потенціал національної економіки, а відтак – через сприяння забезпеченню національної конкурентоспроможності. Згідно з наведеною в роботі багатофакторній моделлю, ступінь такого сприяння, в межах ієрархічно-мережової взаємодії, є вагомим фактором конкурентоспроможності регіону.

Список використаної літератури

1. Тараненко І.В. Методологія системного дослідження конкурентоспроможності / І.В. Тараненко // Академічний огляд. – 2008. – № 2. – С. 12–23.
2. Третьяк О.А. Сетевые формы межфирменной кооперации: подходы к объяснению феномена / О.А. Третьяк, М.Н. Румянцева // Российский журнал менеджмента. – 2003. – Вып. 1. – С. 77–102.
3. Мирошниченко Н.В. Сетевые формы межфирменной кооперации. Подходы к определению феномена / Н.В. Мирошниченко // Материалы Интернет-конференции «Сетевые формы межфирменной кооперации: стратегические вызовы и конкурентные преимущества новых организаций XXI века», Федеральный образовательный портал по экономике, социологии и менеджменту, 10 марта – 20 апреля 2004 г. // Федеральный образовательный портал по экономике, социологии и менеджменту // <http://www.ecosman.edu.ru/db/msg/150024.html>
4. Радаев В.В. Социология рынков: к формированию нового направления / В.В. Радаев. – М.: ГУ – ВШЭ, 2003. – 324 с.
5. Паринов С.И. К теории сетевой экономики / С.И. Паринов. – Новосибирск: ИОЭПП СО РАН, 2002. – 212 с.
6. Сергеев В.М. Механизмы эволюции политической структуры общества: социальные иерархии и социальные сети / В.М. Сергеев, К.В. Сергеев // Политические исследования. – Электронный журнал // <http://www.politstudies.ru/N2004fulltext/2003/3/2.htm>
7. Гриценко А.А. Иерархия и сетевые структуры в институциональной архитектонике экономических систем / А.А. Гриценко // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. Вып. 31 – 1. – С. 51–55.
8. Пауэлл У. Сети и хозяйственная жизнь / У. Пауэлл, Л. Смит-Дор // Экономическая социология. – Т.4. – 2003. – С. 61–105.
9. Кастельс М. Информационная эпоха / М. Кастельс. – М.: ГУ–ВШЭ, 2000. – 334 с.
10. Beije P. A Network Analysis of Markets / P. Beije, J. Groenewegen // Journal of economic issues. Vol. XXVI. – March 1992. – No.1. – P. 187–218.
11. Котлер Ф. Маркетинг в условиях сетевой экономики / Ф. Котлер, Р. Ачрол // Маркетинг и маркетинговые исследования в России. – 2000. – № 2. – С. 24–38.
12. Hakanson H. Evolution Process in Industrial Networks. In: Industrial Networks. A New View of Reality / H. Hakanson. – London: Routledge, 2001. – 343 p.
13. Jones C. A General Theory of Network Governance: Exchange Conditions and Social Mechanisms / C. Jones, W. Hesterly, S. Borgatti // Academy of Management Review. – 22 (4). – P. 138–152.
14. Webster F. The Changing Role of Marketing in the Corporation / F. Webster // Journal of Marketing. – Vol. 56. – P. 91–102.
15. Офіційний інтернет-портал Державного комітету статистики України // www.ukrstat.gov.ua

Отримано 5.10.09